

Program ochrony zdrowia w gospodarstwie, aspekty praktyczne opracowania

Elżbieta Terech-Majewska

Wydział Medycyny Weterynaryjnej

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski

Program Ochrony Zdrowia Ryb

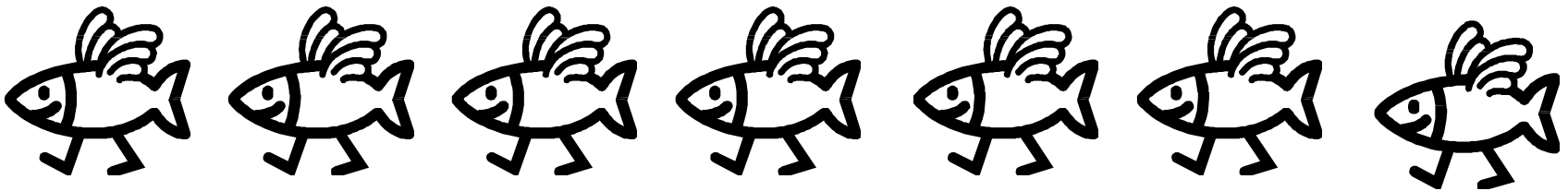
- To nie jest to samo co:
  - Program bioasekuracji
  - Program nadzoru
  - GHP- kodeks dobrej praktyki higienicznej
  - GMP- kodeks dobrej praktyki produkcyjnej
  - Global Gap-
- A zatem co to jest?
  - Wypracowany przez hodowcę, lekarza prowadzącego, lekarz powiatowego oraz odbiorcę „system” służący zdrowiu hodowanych ryb w konkretnym gospodarstwie
  - Z uwzględnieniem wszystkich reguł z kodeksów PB, PN, DPH, DPP, Global Gap i in.
  - Wybór metod ochrony podyktowany rzeczywistymi zagrożeniami

Strategia rozwoju akwakultury 2020

- Opracowanie „systemu” dostosowanego do potrzeb gospodarstwa i hodowanego gatunku ryb oraz stopnia intensyfikacji dobrze komponuje się z założeniami strategii
- Cel główny
- **Osiągnięcie i utrzymanie pozycji lidera w UE w produkcji ryb pochodzących z intensywnej akwakultury śródlądowej**
- **Będzie możliwy także dzięki adekwatnym metodom ochrony zdrowia!**

Rozpoznanie zagrożeń

- Bieżący monitoring hodowlany -
- Monitoring weterynaryjny -
- Monitoring producencki -

Monitoring hodowlany

- Parametry wody- rutynowo T, O₂, pH, NH₃, azotany, azotyny, fosforany, BZT5 i ChZT5
- zachowanie ryb – bieżąca obserwacja w cyklu produkcyjnym
- przyrosty, zużycie paszy- wskaźniki hodowlane
- rejestracja upadków- znormalizowane i ponadnormatywne straty

Monitoring weterynaryjny

- Urzędowy wynikający z planu nadzoru
- Wizyty inspekcyjne, analiza śmiertelności , ocena ogólna zdrowia i kondycji ryb w gospodarstwie
- Monitoring kontrolny wykonywany przez lekarza opiekującego się gospodarstwem
- Umówiona częstotliwość i zakres, tu jest najwięcej do wypracowania!!!!!!
- Wszystko co się udaje w tej kwestii jest kwestią umowy, analizy zagrożeń oraz potrzeb

Podstawą monitoringu weterynaryjnego są badania
Badanie kliniczne, anatomopatologiczne i parazytologiczne

- Wywiad (może być skrócony, gdy lekarz zna gospodarstwo)
- Obserwacja w gospodarstwie
- Obserwacja pobranej próby do badania
- *Badanie kliniczne – oględziny, badania dodatkowe (krew, rozmazy, bioptaty)
- *Badanie skóry i skrzelii
- Badanie sekcyjne wątroby i nerek
- Pobór wymazów i pozostałych próbek
- *badania przyżyciowe i pośmiertne

Pstrąg tęczowy- zdrowy

Zaburzenia w zachowaniu się ryb jesiotr ostronosy -

Możliwości diagnostyki bezpośredniej

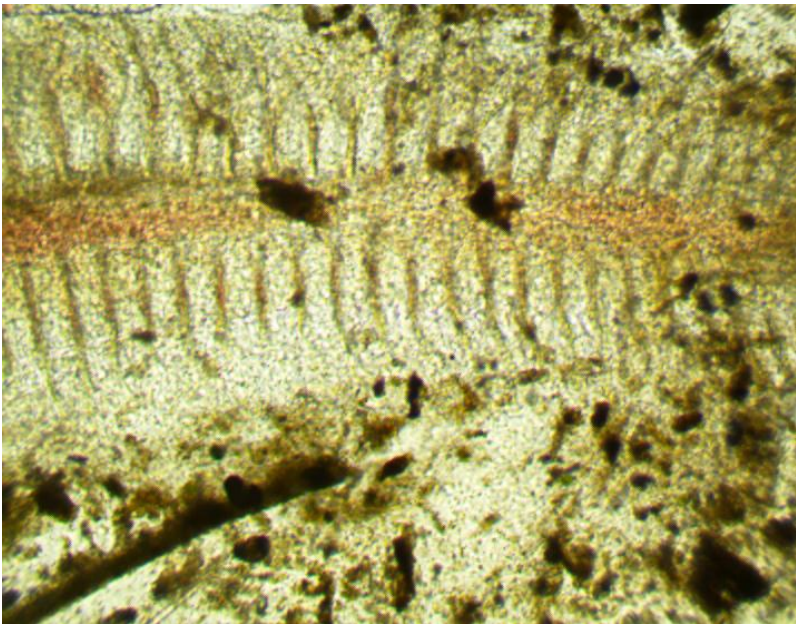
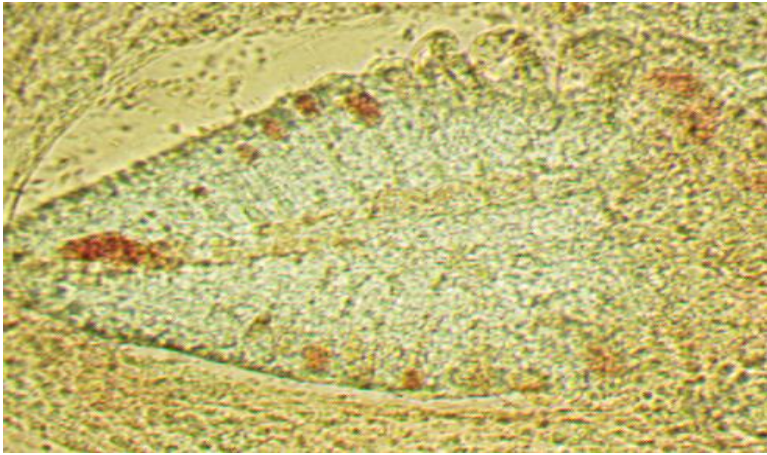
- Oględziny, badanie kliniczne oraz anatomopatologiczne
Skóra
Skrzela
- Wygląd makroskopowy, badanie mikroskopowe
Wątroba
Nerka
inne

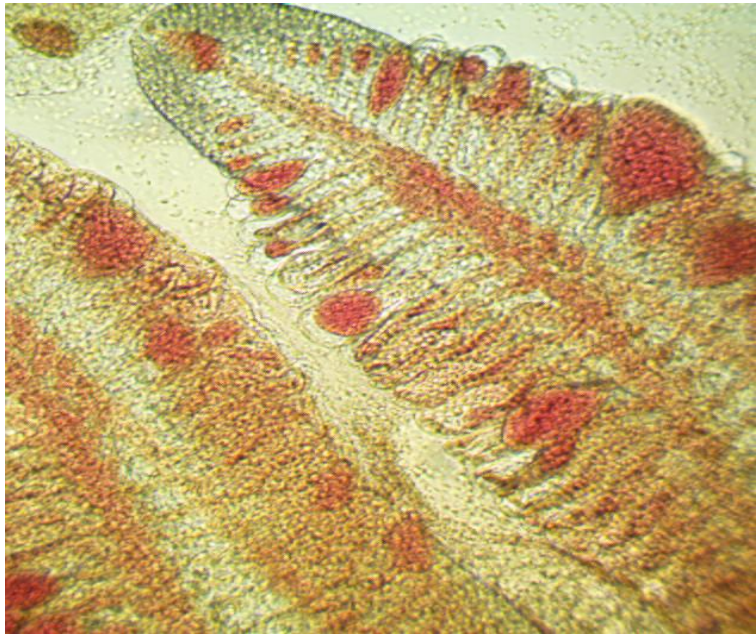
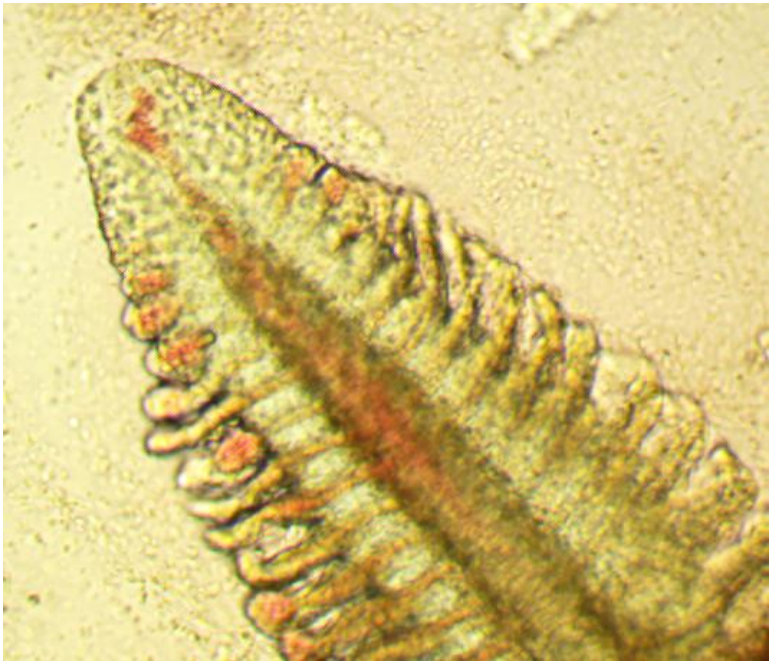
Skrzela

zdrowe i anemiczne (zakażenie IHN)

Skrzela- martwica

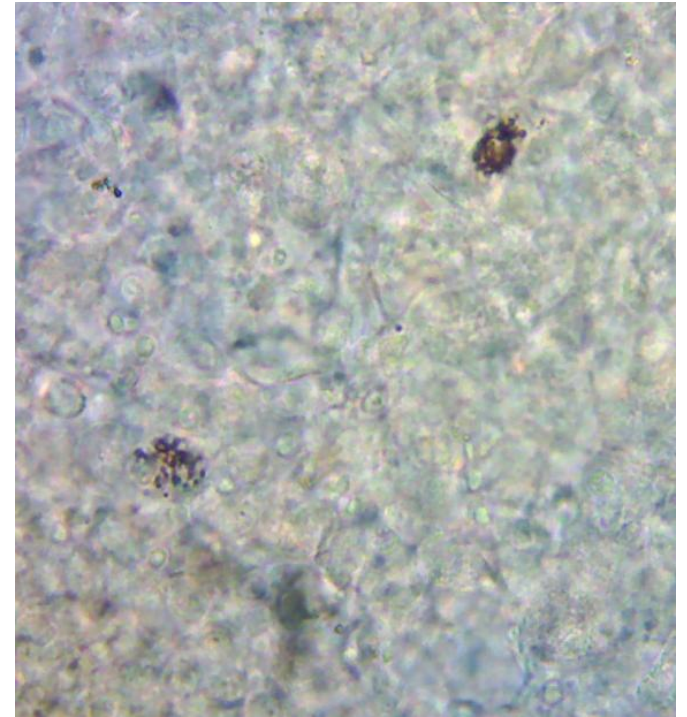
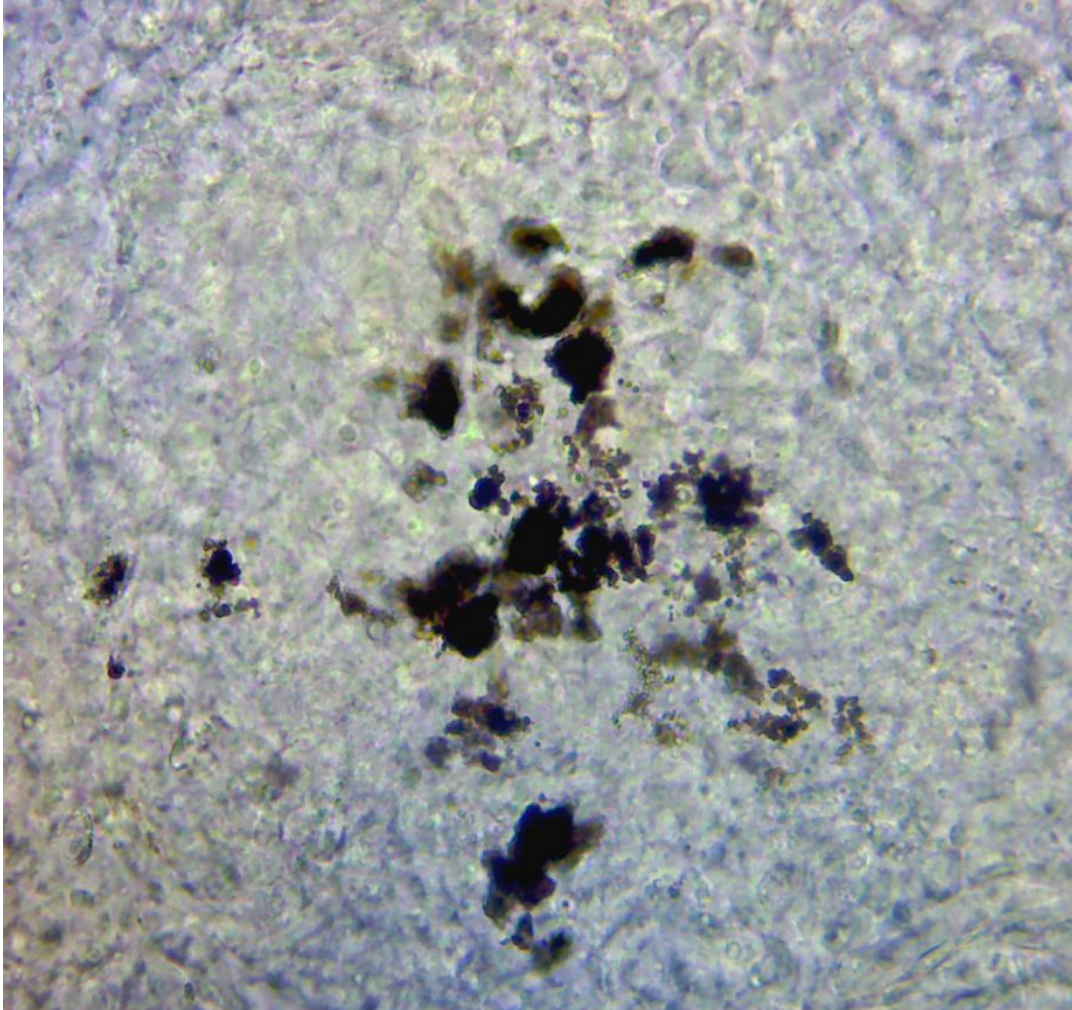

Skóra

- To bariera obronna!
- Wytwarza substancje antydrobnoustrojowe, także przeciwko zanieczyszczeniom mikrobiologicznym
- Enzymy, lizozym, katepsyna B, proteaza
- Zdolność do uwalniania jest cechą gatunkową i zależy od parametrów wody (zasolenia, pH, twardości) poziomu stresu, wieku i płci
- Badanie ilości drobnoustrojów w skórze!
- Zwiększona ilość może świadczyć o obniżonej aktywności przeciwdrobnoustrojowej śluzu,
- możemy to monitorować i kontrolnie stosować kąpiele w środkach biobójczych zanim dojdzie do zakażenia

Centra melanomakrofagowe

Dermatitis- PSD, puffy skin dermatitis

Aeromonas hydrophila complex, *Pseudomonas fluorescens* i liczne saprofityczne

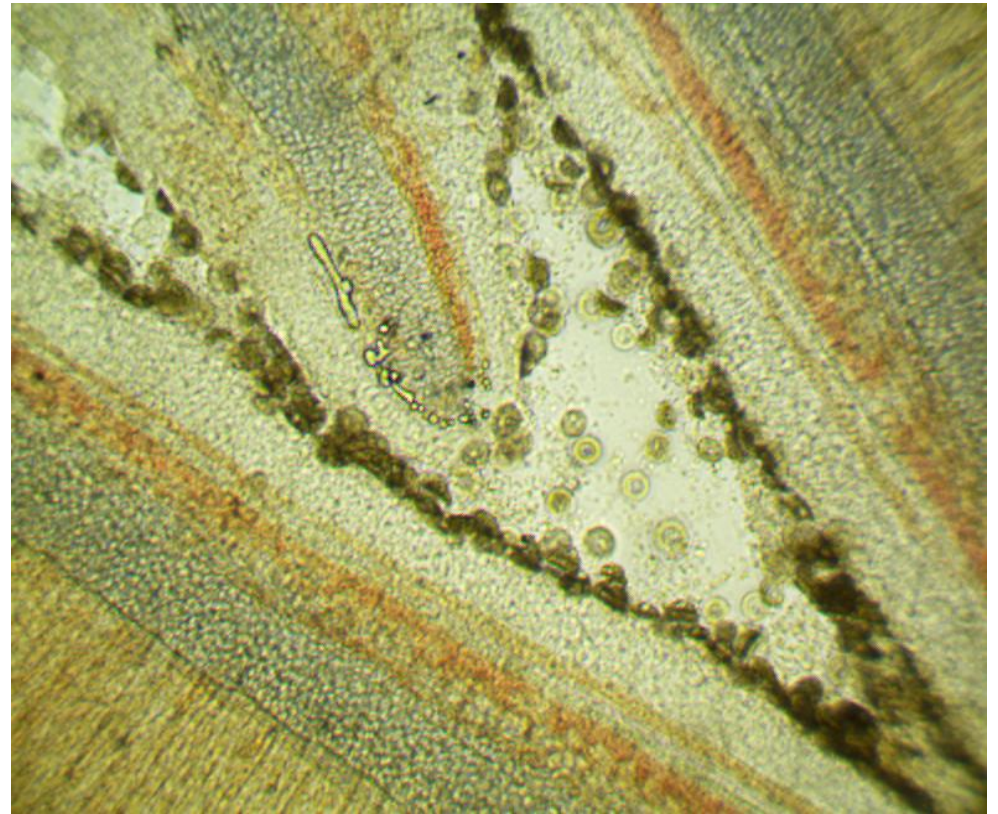
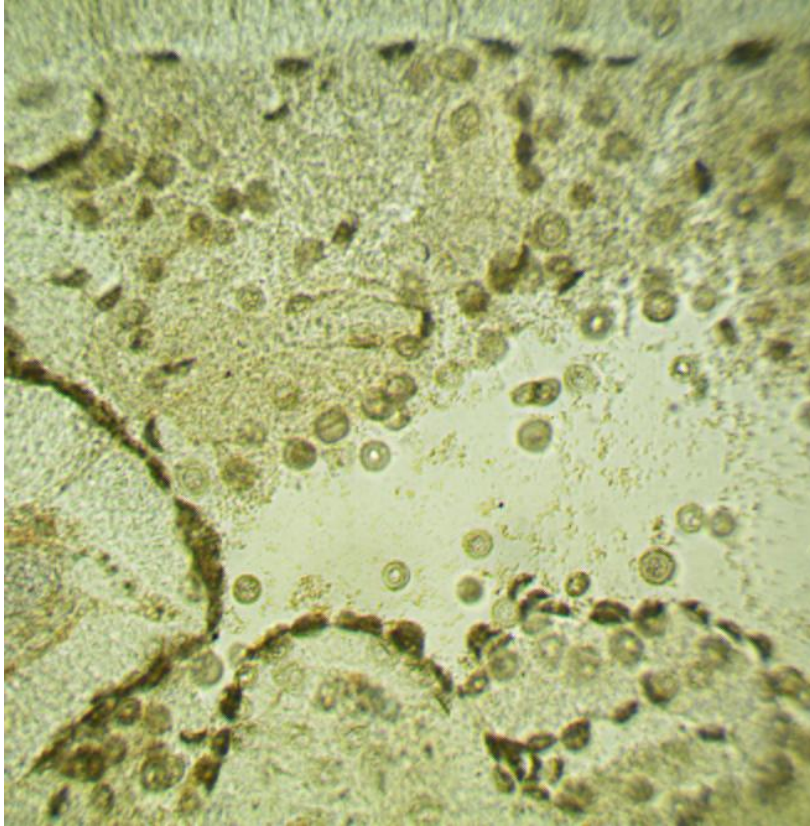
Zakażenie grzybicze i *Aeromonas sobria*

Czynniki patogenne a dobrostan – możliwości korekty

- Apiosoma, Epistylis, Trichodina, Chilodonella, Ichthyobodo, Gyrodactylus
- możliwa szybka korekta
- VHSV, IHNV, IPNV, Flavobacterium psychrophilum, Yersinia ruckeri, Aeromonas salmonicida, Tetrahymena, Ichthyophthirius multifiliis, Argulus
- tu konieczne są zabiegi terapeutyczne, poprawa dobrostanu nie jest wystarczająca

Trichodina sp.

Ichthyophthyrus multifiliis

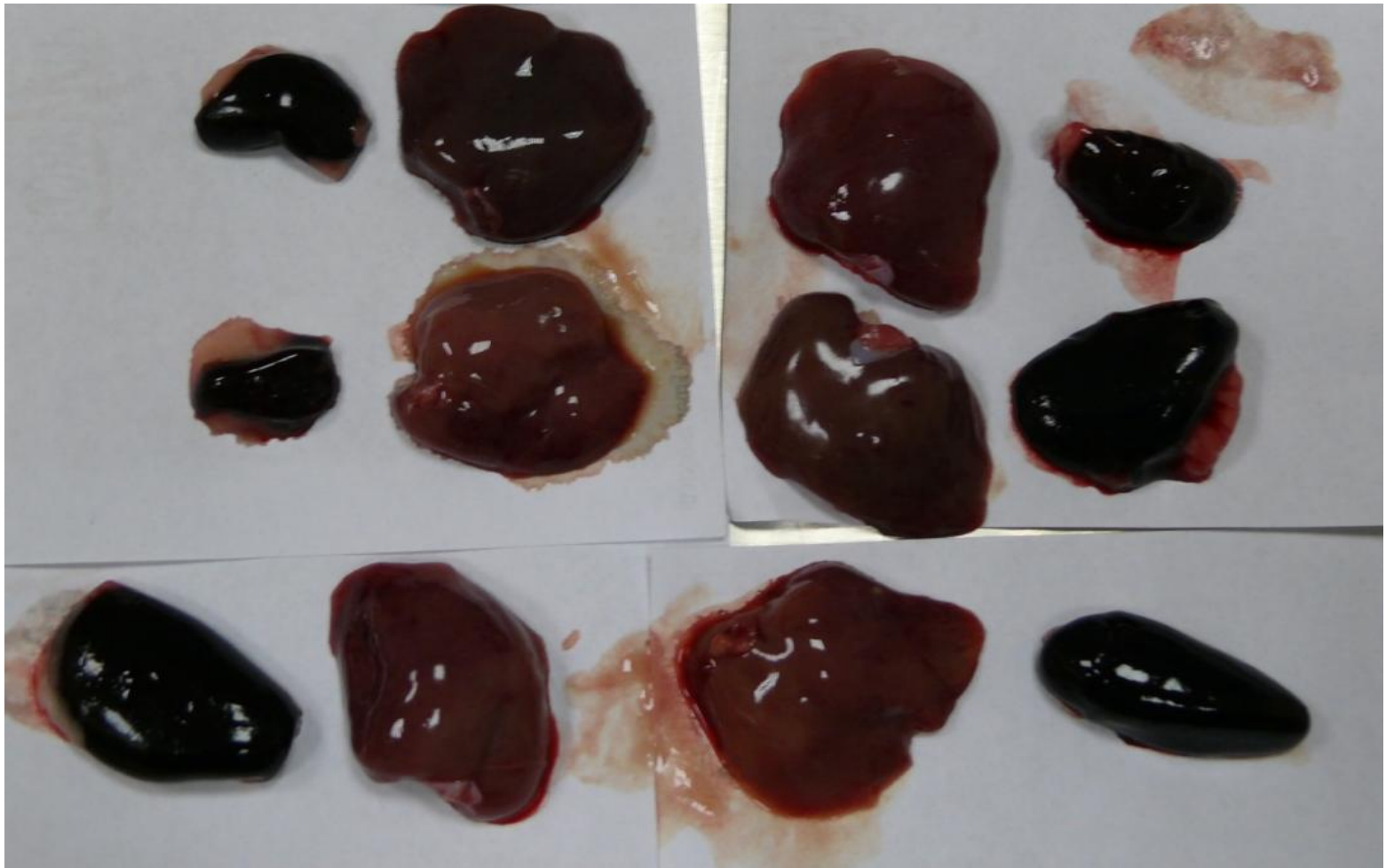

Badanie ryb zdrowych – podstawa POZ ?!

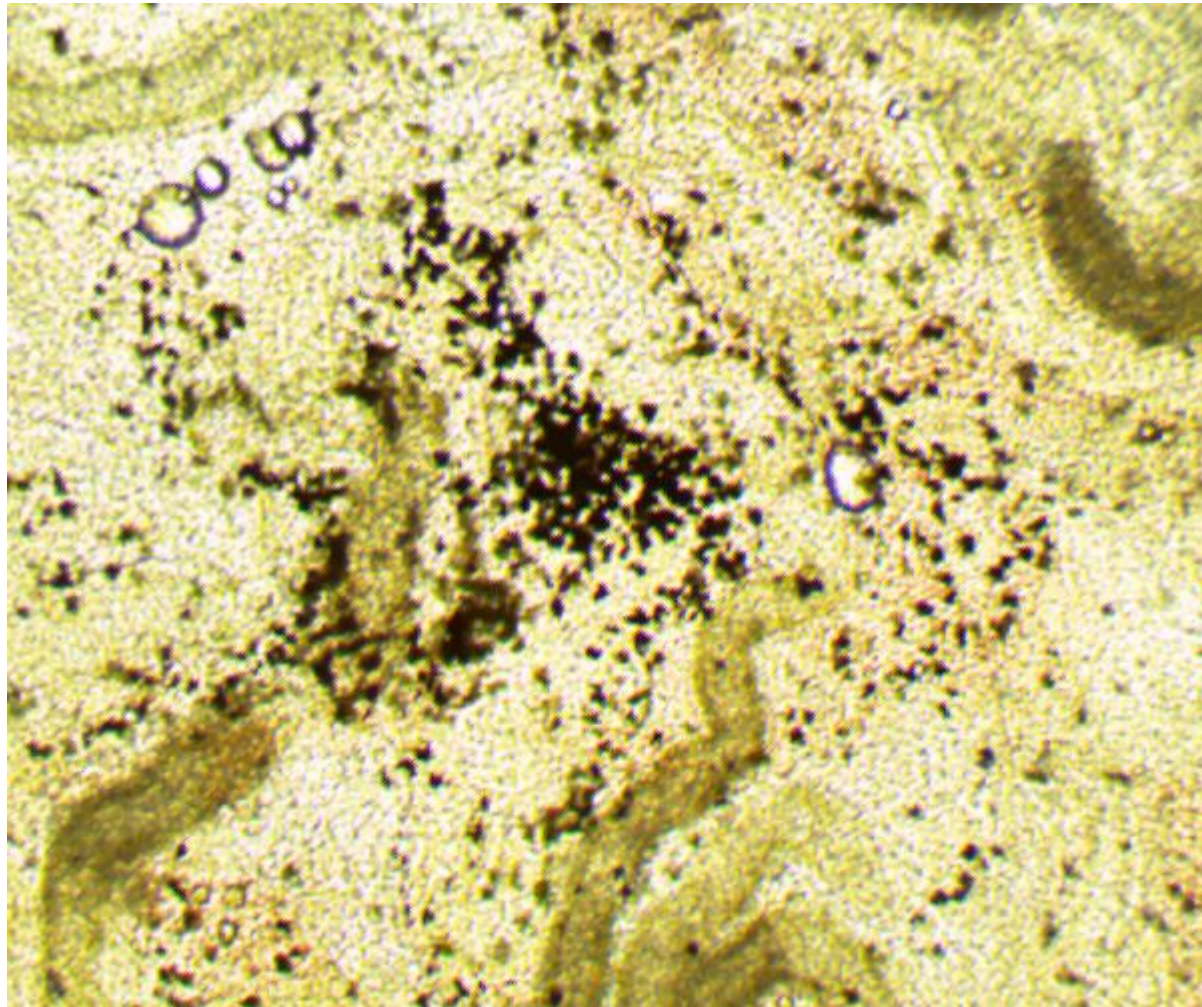
- Podobne zasady ale inne parametry
- Wskaźniki stresu oksydacyjnego, metaboliczne, immunologiczne
- Wskaźniki: somatyczny, wątrobowy, śledzionowy
- Ocena makroskopowa i mikroskopowa narządów
- Badania mikrobiologiczne – bezpośrednio, preparaty barwione
- Badanie krwi - rozmazy
- Po co? Oceniamy warunki hodowli i kondycję ryb, ocena dobrostanu

Zróżnicowanie wątroby i śledziony- ryby zdrowe

Nerka- obraz u ryby „zdrowej”

Monitoring producencki uzupełniający do MWet

- Badania kontrolne ryb:
- w weterynaryjnych laboratoriach diagnostyki chorób ryb (uznanych i certyfikowanych)
- PIWET-PIB, ZHW, oraz placówki naukowe wykonujące badania diagnostyczne w laboratoriach weterynaryjnych IRS, WMWET Olsztyn
- **Przed sprzedażą, sortowaniem, tarłem**
- **Także przed przeznaczeniem do konsumpcji!**

Co warto jeszcze wiedzieć ?

- Monitoring środowiska- dostępność minerałów, zanieczyszczenie mikrobiologiczne
- Zwłaszcza
- W obiektach korzystających z wód głębinowych oraz zasilanych wodą uzdatnianą
- W obiektach z „trudnym otoczeniem” - zbiorniki zaporowe, siedliska bez oczyszczalni, sąsiedztwo pól uprawnych itp...

- Ryby **słodkowodne**
- Mogą ulegać przewodnieniu w wyniku utraty soli przez skrzela - przebywanie w hypotonicznym środowisku
- Ryby słodkowodne piją niewielką ilość wody
- Mają one **większe wymagania** jeśli chodzi o zawartość minerałów w diecie

Monitoring środowiska – elementy mineralne w wodzie

- Układanie programów profilaktyki powinno być dopasowane nie tylko do stanu zdrowia ryb, ale również do parametrów środowiska, w którym żyją
- Dzięki znajomości poziomu tych pierwiastków w wodzie, możemy dokładniej określić poziom suplementacji, który powinien być zastosowany
- Niedobór tych substancji może prowadzić do mniejszych przyrostów oraz zwiększonej śmiertelności a w efekcie gorszych wyników produkcyjnych
- **Suplementacja mineralna jest także metodą wspomagania organizmu ryb w okresie zagrożenia obniżeniem odporności**

Poziom suplementacji w paszy najważniejszych makro- i mikroelementów

Pierwiastek	Zalecany poziom suplementacji	Warunki hodowli	Objawy niedoborów
Wapń	-	20-23 mg Ca/l ¹	Anoreksja, zmniejszone przyrosty, gorsze wykorzystanie paszy
Fosfor	7-8 g/kg paszy	0,002 mg P/l ²	zmniejszone przyrosty, gorsze wykorzystanie paszy, demineralizacja kości
Magnez	0,6-0,7 g/kg paszy	3,1 ppm Mg ³	Zmniejszone przyrosty, anoreksja, zaćma, ospałość, degeneracja włókien mięśniowych i skrzeli
	0,5 g/kg paszy	1,2 mg Mg/l ⁴	
	0,6 g/kg paszy	1,3 mg Mg/l ⁵	
Kobalt	0,05 mg/kg	FW ⁶	Zmniejszenie syntezy wit. B ₁₂
Cynk	15-30 mg/kg paszy	11 µg Zn/l ⁷	Zmniejszone przyrosty, większa śmiertelność, zaćma nadżerki na skórze i płetwach, kartowatość
	20-40 mg/kg paszy	FW ⁸	
	40 mg/kg paszy	4% Ca ₃ PO ₄	
	80 mg/kg paszy	7% Ca ₃ PO ₄	
	90 mg/kg	⁹	

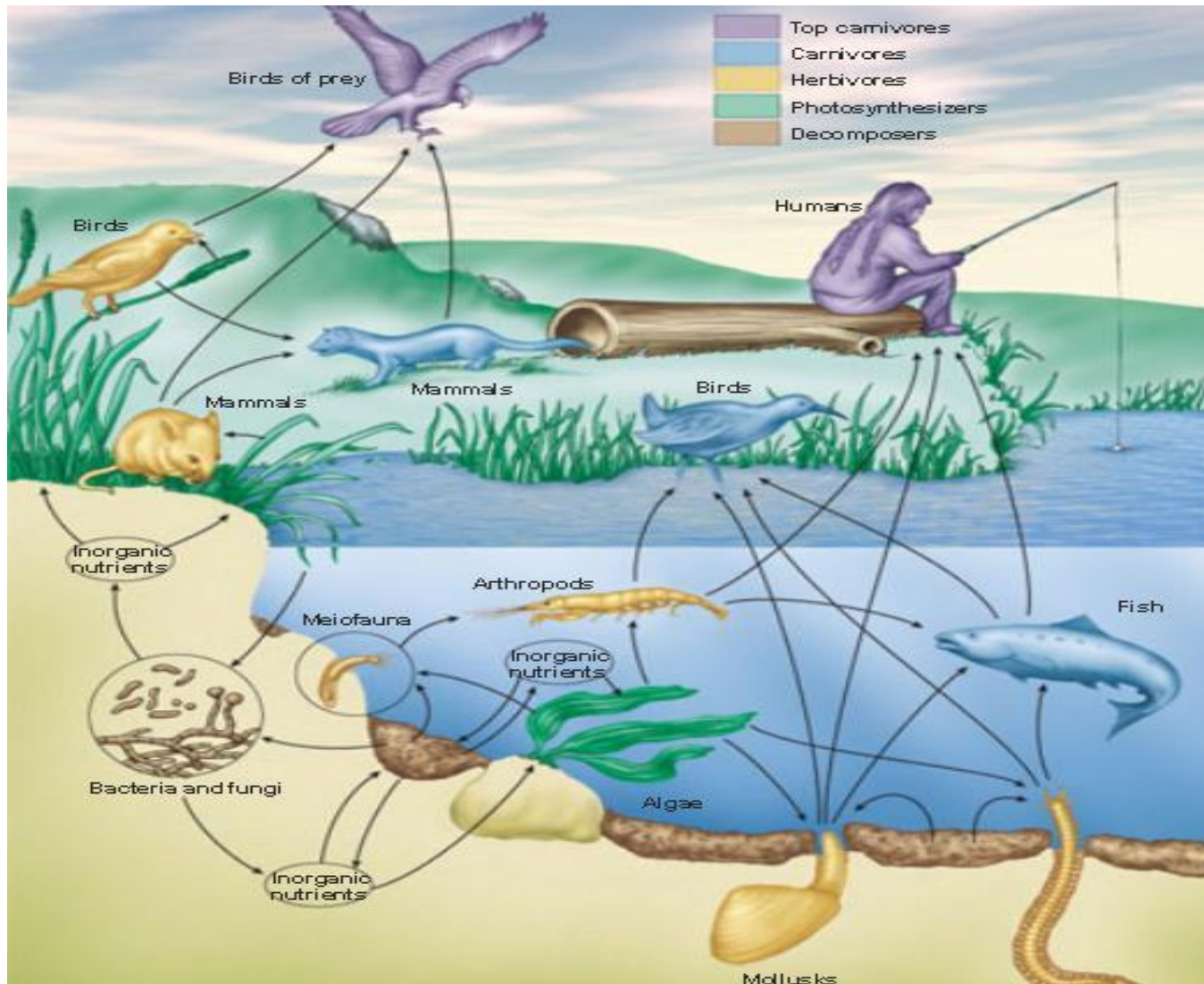
Tab. Poziom suplementacji w paszy najważniejszych makro- i mikroelementów

Mangan	12-13 mg/kg paszy	FW ¹⁰	Zmniejszone przyrosty, zaćma, karłowatość, zmniejszenie płodności, deformacje szkieletu
Miedź	3 mg/kg paszy	FW ¹⁰	Zmniejszone przyrosty, zaćma
	3,5 mg/kg paszy	FW ¹¹	
Jod	2,8 mg/kg	FW ⁶	Przerost tarczycy, mniejsze przyrosty
Selen	0,07-0,38 mg/kg paszy	0,4 µg Se/l ¹²	Mniejsze przyrosty, spadek apetytu, dystrofia mięśni, wzrost śmiertelności
	0,005-0,025 mg/kg, przy karmieniu na poziomie 5% m.c/dz	⁹	

1. Ogino i Takeda, 1978; 2. Ogino i Takeda, 1976; 3. Ogino i in., 1978; 4. Knox i in. 1981; 5. Shearer, 1989; 6. Lovell, 1979; 7. Ogino i Yang, 1978; 8. Satoh i in., 1987; 9. Wood i in., 2012; 10. Ogino i Yang, 1980; 11. Juishamn i in., 1988; 12. Hilton i in., 1980

- Określenie dokładnego poziomu niezbędnej suplementacji mikro- i makroelementów w paszy jest niezwykle trudne
- Dzieje się tak z kilku powodów
- Trudno jest określić ile ryba pobiera minerałów z wody
- Istotne jest poznanie interakcji pomiędzy tymi pierwiastkami
W wielu pracach podkreśla się, że fosforany mogą ograniczać wchłanianie większości mikroelementów
- Również aktualne parametry wody mogą mieć wpływ na biodostępność znajdujących się w wodzie elementów, np. wchłanianie fosforu zwiększa się wraz ze wzrostem temperatury

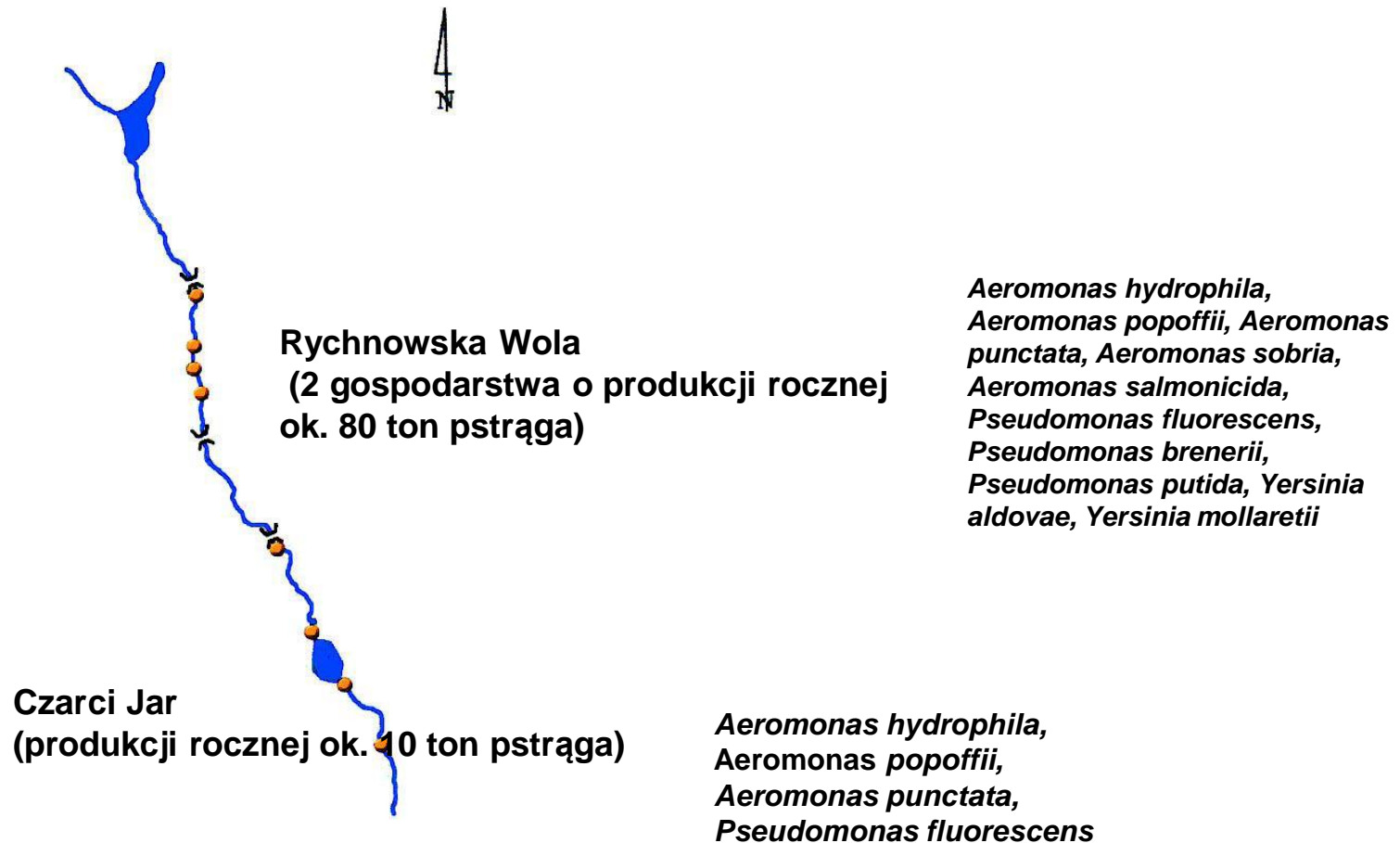
Łańcuch troficzny

Badania mikrobiologiczne wody

- Uboga w mikroflorę jest woda opadowa, natomiast wody podziemne zawierają różne ilości drobnoustrojów, w zależności od głębokości występowania. I tak: woda zaskórna zawiera najwięcej drobnoustrojów, woda podziemna płytka jest najczęściej dostatecznie oczyszczona, woda podziemna głęboka jest zwykle wolna od bakterii.
-
- Zbiorniki otwarte są środowiskiem, w którym drobnoustroje mogą występować w dość znacznych ilościach. Liczba ich zależy od ilości substancji organicznych oraz zawartości tlenu, temperatury wody i jej naświetlenia.
- Drobnoustroje wód powierzchniowych mineralizują związki organiczne i w ten sposób biorą udział w procesie *samooczyszczania* wody. Dlatego też niezbędne jest wstępne oczyszczanie ścieków miejskich i przemysłowych przed wpuszczeniem ich do wód zbiorników otwartych.
-

Drobnoustroje izolowane z wody w okolicy gospodarstw hodowlanych

Czy możemy oceniać stan zanieczyszczenia mikrobiologicznego bezpośrednio w gospodarstwie???

- To trudne ale możliwe! (Preparaty mikroskopowe, barwione)
- Dodatkowo wysyłamy wodę do Laboratorium!
- Jakie parametry?
- Ocena sanitarna wody?
- Występowanie w wodzie mikroflory jelitowej, dostającej się z odchodami zwierzęcymi i ściekami miejskimi. Obecność tych drobnoustrojów stanowi podstawę do kwalifikowania wody jako zdatnej lub niezdatnej do picia. Wody w rzece lub gruntowe należy oczyszczać i odkażać, aby stały się zdatne do użytku.
- A do hodowli ryb ?

Przypadek kliniczny – narybek pstrąga tęczowego

- Drobnoustroje występujące w wodzie, w zależności od ich pochodzenia, można podzielić na cztery grupy, tj. mikroflorę:
- -naturalną wody,
-dostającą się do wody z ziemi i powietrza,
-przewodu pokarmowego ludzi i zwierząt,
-pochodząca ze ścieków przemysłowych np. browarów drożdżowni

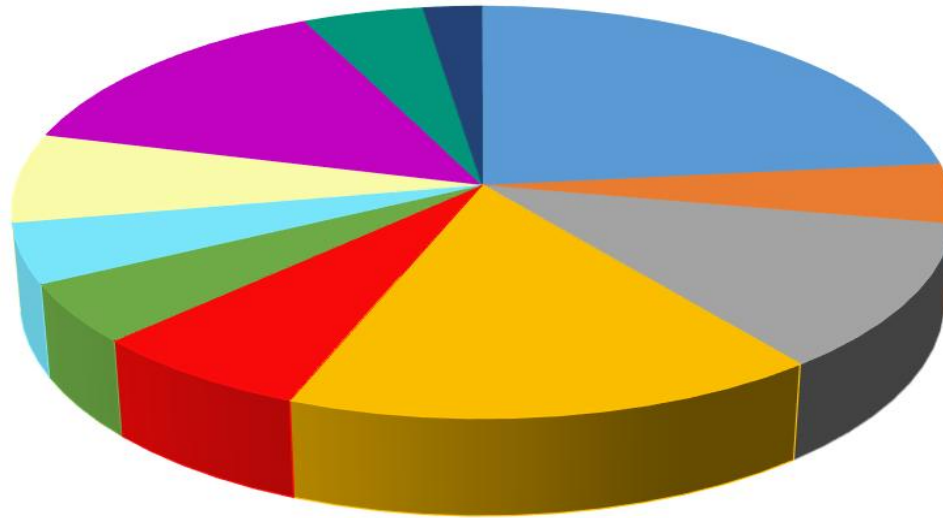
Badania sanitarne wody pozwoliły znaleźć źródło zanieczyszczeń

Aeromonas hydrophila
Staphylococcus xylosum
Klebsiella pneumoniae
Enterococcus hirae

Ogólna licznica/ml
> 300 jtk

RAS

■ AEROMONAS HYDROPHILA

■ FLAVIMONAS ORYZIHIBITANS

■ STAPHYLOCOCCUS SP.

■ SERRATIA PNEUMONTROPICA

■ HAFNIA ALVEI

■ AEROMONAS SALMONICIDA

■ STREPTOTROPOMONAS MALTOPHILA

■ ENTEROBACTER SP.

■ KLEBSIELLA OXYTOCA

■ ERWINIA SP.

■ PASTEURELLA PNEUMOTROPICA

■ PSEUDOMONAS FLUORESCENS

■ CHRYSOMONAS LUTEOLA

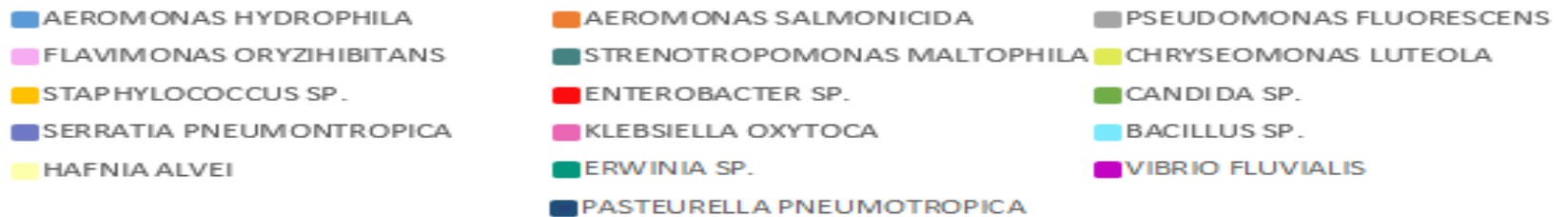
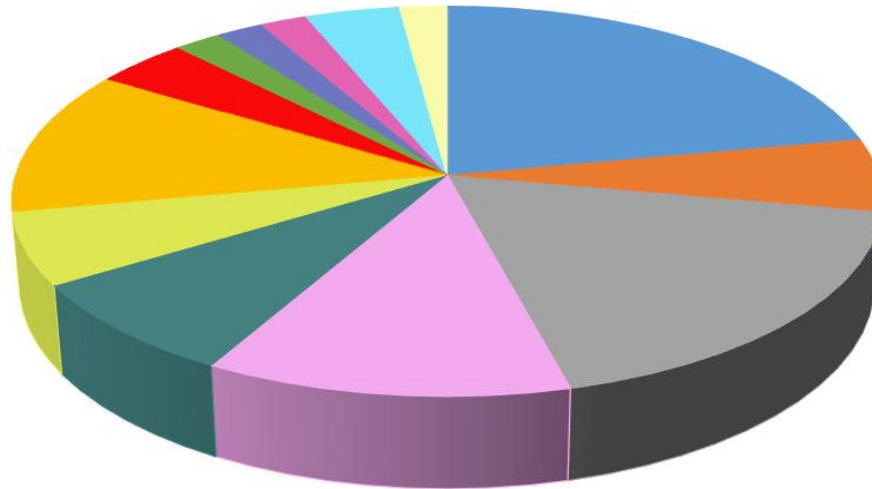
■ CANDIDA SP.

■ BACILLUS SP.

■ VIBRIO FLUVIALIS

Drobnoustroje izolowane od ryb zdrowych

OOH

Nowoczesne metody ochrony

- Stały monitoring warunków, z dobrym rozpoznaniem środowiska
- Higiena w oparciu o bezpieczne środki biobójcze pod kontrolą skuteczności
- Immunomodulacja wyprzedzająca, również w okresie choroby i rekonwalescencji
- Immunoprofilaktyka dostosowana do zagrożeń
- autoszczepionki
- Fago- profilaktyka i terapia
- Technologia EM

Higiena pod kontrolą!

Med. Weter. 2013, 69 (3)

131

Artykuł przeglądowy

Review

Mechanizmy powstawania oporności bakterii na działanie antybiotyków i środków dezynfekujących

MARIAN TRUSZCZYŃSKI, ANDRZEJ POSYNIAK, ZYGMUNT PEJSAK

Państwowy Instytut Weterynaryjny – Państwowy Instytut Badawczy, Al. Partyzantów 57, 24-100 Puławy

Truszczyński M., Posyniak A., Pejsak Z.

**Mechanisms of the emergence of resistance against the action of antibiotics and disinfectants
in bacteria**

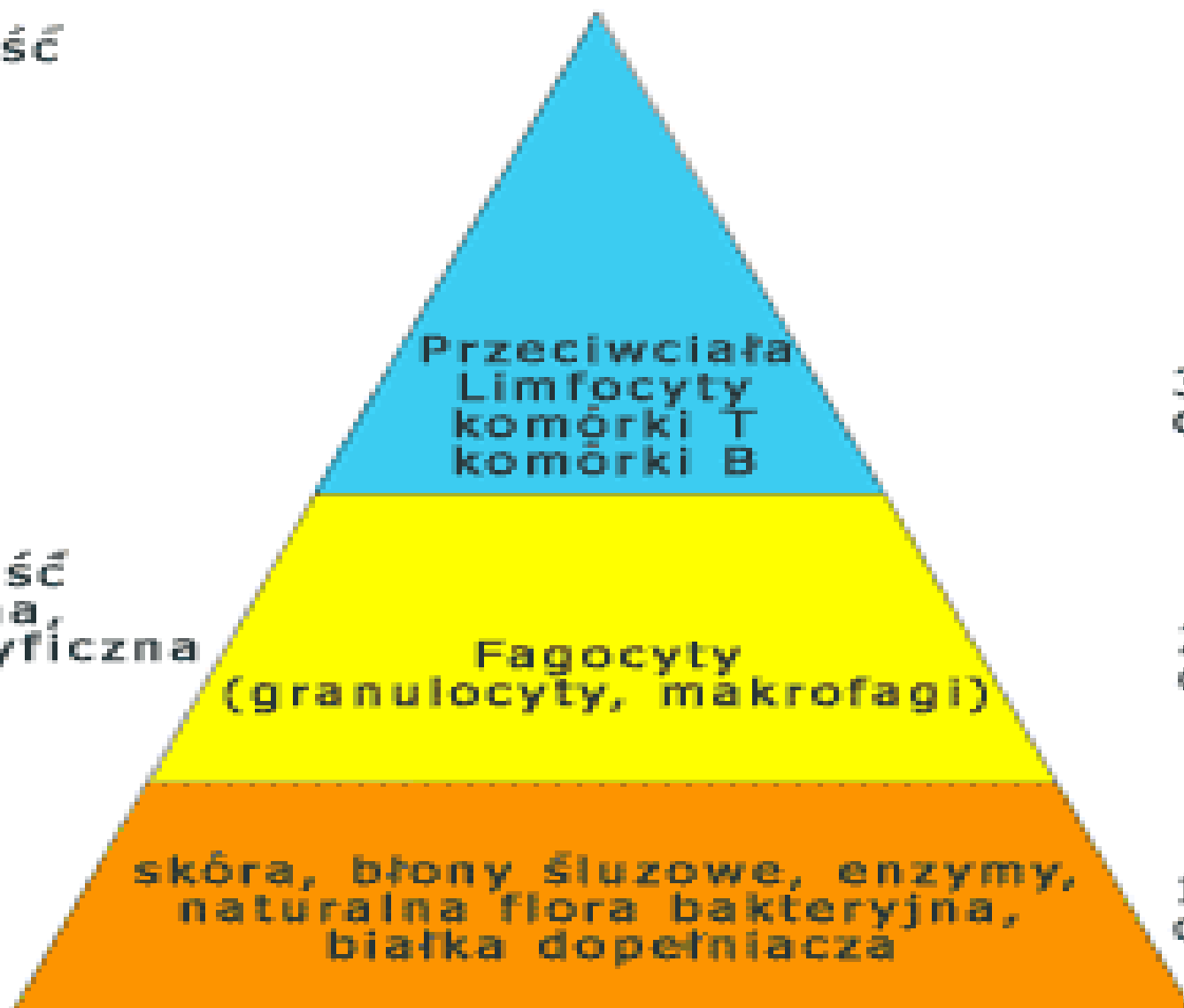
Immunomodulacja też powinna być ukierunkowana

- β -glukany -
podnosi odporność na stres podawany per os przez 4 tygodnie, odporność komórkowa
- β -glukany, 1,3-1,6 – stymuluje odporność nieswoistą i swoistą, np. p-ko *Aeromonas salmonicida*
- *Sacharomyces cerevisiae* – stymuluje odporność nieswoistą
- Bioimmuno I, II, III (IRS)
- Ergosan

Układ odpornościowy

odporność
nabyta

odporność
wrodzona,
niespecyficzna

3 linia
obrony

2 linia
obrony

1 linia
obrony

Immunoprofilaktyka

rozwija się wraz z rozwojem immunologii
pionierem był Śnieszko w 1938 r. 1x inj.
potem Duff w 1940 1x per os,

- MSD animal health
- Aquavac FNMPPlus (*Aeromonas salmonicida*)
- Aquavac RM imersja i oral (*Y.ruckeri*)
- Aquavac Relera (*Y. ruckeri* EX5)
- Inne
- Autoszczepionki- mogą także być wieloważne, to się dobrze komponuje z potrzebami

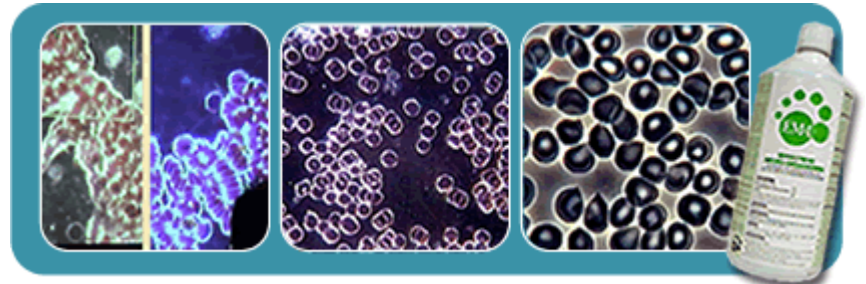
Technologia EM

- Wsparcie dla biofiltracji
- Przyspieszanie biodegradacji – mineralizacja
- Ułatwianie procesów trawiennych, poprawa kondycji ogólnej
- Ograniczenie- potrzebują konkurencji (mikroflora biofiltrów i osadników), wymagają specyficznych warunków z uwagi na mieszany skład biopreparatów

Skład

- ▶ EM™ to mieszanka mikroorganizmów tlenowych (potrzebujących dostępu powietrza dla prawidłowego funkcjonowania) i beztlenowych (nie potrzebujących dostępu powietrza do prawidłowego funkcjonowania), które koegzystują w obrębie wspólnej przestrzeni na zasadzie symbiozy.
- ▶ Żaden z preparatów Technologii Efektywne Mikroorganizmy™ nie zawiera elementów modyfikowanych genetycznie ani chemicznych składników używanych w produkcji nawozów, herbicydów czy pestycydów.
- ▶ Preparaty EM™ zawierają całkowicie naturalne i stosowane od wieków mikroorganizmy.

Podchowalnia

- 14 dni przed obsadzeniem zbiornika 2 litry EM Probiotyki™ na 10 m³ wody
- później 1 litr EM Probiotyki™ / 10 m³ wody co 14 dni do 3 tygodni (w ciepłej porze roku, przy temperaturze wody ponad 20 stopni, 1x na tydzień)
- EM Bokashi Probiotyki™ powinno stanowić 2% paszy

W produkcji wielkotowarowej zwierząt opracowuje się POZ z wykorzystaniem EM

248

Med. Weter. 2013, 69 (4)

Praca oryginalna

Original paper

Ocena programu profilaktycznego opartego o efektywne mikroorganizmy, stosowanego w tuczu świń

MAREK BRZOWSKI, ANNA REKIEL, JUSTYNA WIĘCEK, JULITTA GAJEWSKA*

Zakład Hodowli Trzody Chlewnej Katedry Szczegółowej Hodowli Zwierząt Wydziału Nauk o Zwierzętach SGGW,
ul. Ciszewskiego 8, 02-786 Warszawa

*Samodzielny Zakład Biologii Mikroorganizmów Wydziału Rolnictwa i Biologii SGGW,
ul. Nowoursynowska 159, 02-776 Warszawa

Brzowski M., Rekiel A., Więcek J., Gajewska J.

**Evaluation of a prophylactic program based upon effective microorganisms,
as employed in fattening of pigs**

Podsumowanie

- Rośnie zainteresowanie akwakulturą wśród lekarzy weterynarii
- To dobry prognostyk !
- Metody współpracy oraz zakres odpowiedzialności można wypracować
- Za innowacyjne można uznać nowe wykorzystanie wiedzy i metod ochrony!
- Indywidualne POZ dają możliwość szybkiego reagowania, mogą się przyczynić do ograniczania stosowania środków chemicznych oraz farmaceutyków!

Podziękowania współautorom

- Joanna Grudniewska
IRS Zakład Hodowli Ryb łososiowatych w Rutkach
- Alicja Bernad
Zakład Higieny Weterynaryjnej w Olsztynie
- Joanna Pajdak
Wydział Medycyny Weterynaryjnej UWM w Olsztynie
- Andrzej K. Siwicki
IRS – Zakład Patologii i Immunologii Ryb w Żabieńcu, oraz Wydział Medycyny Weterynaryjnej w Olsztynie

- Dziękuję za uwagę

